

DYNAMIZACJA ROZWOJU CZŁOWIEKA OD DZIECIŃSTWA DO STAROŚCI

redakcja naukowa
Agnieszka Lasota i Katarzyna Tomaszek

Recenzent

dr hab. Jolanta Andrzejewska, prof. UMCS

© Copyright by Agnieszka Lasota, Katarzyna Tomaszek & Wydawnictwo Naukowe UP,
Kraków 2019

Redakcja: Jolanta Grzegorzek

Projekt okładki: Adam Lasota

Łamanie: Jadwiga Czyżowska-Maślak

ISSN 2450-7865

ISBN 978-83-8084-432-2

e-ISBN 978-83-8084-433-9

DOI 10.24917/9788380844322

Wydawnictwo Naukowe UP

30-084 Kraków, ul. Podchorążych 2

tel./faks 12 662-63-83, tel. 12 662-67-56

e-mail: wydawnictwo@up.krakow.pl

Zapraszamy na stronę internetową:

<http://www.wydawnictwoup.pl>

Druk i oprawa: Zespół Poligraficzny WN UP

Spis treści

Słowo wstępu	7
Rozdział 1	
<i>Alicja Kozłowska-Lewna</i> • Znaczenie stymulacji muzycznej dla prawidłowego rozwoju dzieci	11
Rozdział 2	
<i>Agnieszka Lasota</i> • Deklarowana wiedza o dziecięcych zaburzeniach rozwojowych i postrzegany obraz dziecka przez rodziców zastępczych i biologicznych	43
Rozdział 3	
<i>Jolanta Barszcz-Skowronek</i> • Projektowanie działań edukacyjnych w przedszkolu (metoda projektu edukacyjnego) – wyzwania towarzyszące nauczycielom przedszkola	71
Rozdział 4	
<i>Natalia Siekiera</i> • Wspierająca rola nauczyciela podczas aklimatyzacji w środowisku szkolnym dzieci z doświadczeniem migracji powrotnych	89
Rozdział 5	
<i>Katarzyna Tomaszek</i> • Lęk przed ośmieszeniem – symptomy, geneza i konsekwencje dla funkcjonowania i rozwoju człowieka w biegu życia	105
Rozdział 6	
<i>Katarzyna Tomaszek</i> • Przegląd narzędzi do pomiaru gelotofobii	125
Rozdział 7	
<i>Małgorzata Płoszaj, Katarzyna Jaszczyk</i> • Metody i udogodnienia technologiczne w pracy z osobą niepełnosprawną	155
Rozdział 8	
<i>Ewa Zawisza-Wilk</i> • Dorośli z zespołem Aspergera – życie bez diagnozy	169
Rozdział 9	
<i>Joanna Surmacka</i> • Empatia i asertywność jako potencjał umożliwiający wsparcie i opiekę nad osobami potrzebującymi pomocy	183
Rozdział 10	
<i>Ewa Kamińska</i> • Zastosowanie metody Marii Montessori w pracy z seniorami z zaburzeniami poznawczymi	201

Słowo wstępu

Człowiek w każdym wieku potrzebuje innych, by mógł się prawidłowo rozwijać, w okresie dzieciństwa i dorastania potrzebuje rodziców, opiekunów, nauczycieli, potem sam staje się rodzicem, opiekunem, nauczycielem [...].

Jakość wypełniania roli opiekuna w różnych sferach działania w dorosłości zależy w dużym stopniu od wiedzy i umiejętności nabytych w szkole, w rodzinie, w toku różnych okazjonalnych kontaktów, ale w stopniu jeszcze większym zależy od tego, jakich wzorów opiekowania się młody dorosły doświadczył w swoim dzieciństwie, z jakimi ścieżkami rozwoju innych ludzi splotały się jego ścieżki, co widział, co przeżył.

(Brzezińska, 2004)

Dynamizacja rozwoju człowieka to ciągle dokonywanie się zmian – od urodzenia do starości. Zmiany te dotyczą dynamiki, struktury i organizacji procesów psychicznych, emocjonalnych czy społecznych. Celem jest zdobywanie coraz lepszych umiejętności przystosowania się jednostki do warunków wciąż zmieniającej się rzeczywistości. W każdym okresie rozwojowym stawia się przed człowiekiem inne wymagania, oczekiwania, inne są potrzeby i sposoby ich zaspokajania. Dynamizacja – inaczej rozkwit, pobudzenie – to również dokonująca się w ciągu całego życia przemiana człowieka jako indywidualnej całości, dążąca do uzyskania wewnętrznej harmonii i poczucia dobrostanu psychicznego.

Ogromne znaczenie dla prawidłowego przebiegu rozwoju człowieka mają inni ludzie. Czy osoby te wykazują się odpowiednim poziomem wrażliwości oraz umiejętnością rozpoznawania określonych potrzeb przedszkolaka, ucznia, nastolatka, osoby starszej? Czy potrafią dostosować swoje oczekiwania, postawy i wiedzę do potrzeb dorosłego z autyzmem, dziecka zdolnego czy osoby nieśmiałej? To właśnie dopasowanie osoby pomagającej, wspierającej do osoby potrzebującej staje się podstawą wyznaczającą tempo, rytm i jakość rozwoju poznawczego, emocjonalnego, fizycznego czy społecznego (Brzezińska, 2003).

Monografia, którą oddajemy w ręce Czytelników, jest próbą ukazania nowych sposobów diagnozy i rozwiązań niezwykle istotnych problemów psychicznych i społecznych, z jakimi spotykamy się na co dzień. Koncentruje się ona na charakterystyce form i metod wykorzystywanych w oddziaływaniach pomocowych kierowanych do różnych grup wiekowych. Akcent położony został na zmiany rozwojowe jako czynniki modyfikujące cele i sposoby pracy profilaktycznej oraz terapeutycznej.

Rozdział pierwszy zawiera przegląd światowych badań naukowych nad pozytywnym wpływem muzyki na całokształt rozwoju człowieka w każdym wieku. Autorka udowadnia, że wczesna ekspozycja na zarówno bierne, jak i czynne działania muzyczne jest niezwykle pożądana. Edukację muzyczną powinno zaczynać się bardzo wcześnie w dzieciństwie, gdyż to wtedy właśnie stymulowanie rozwoju zdolności muzycznych może przynieść największe korzyści. Autorka zwraca uwagę na doniesienia empiryczne wskazujące na zaniedbania edukacyjne w zakresie rozwijania umiejętności muzycznych u dzieci obserwowane w polskim szkolnictwie. Wyniki badań pokazują pozytywny wpływ praktycznych działań muzycznych na rozwój zdolności poznawczych (umiejętności lingwistycznych, językowych, inteligencji, pamięci, uwagi), społecznych i emocjonalnych. W przeprowadzonych analizach akcent położony został na terapeutyczne możliwości działań muzycznych w odniesieniu do dzieci o różnych potrzebach rozwojowych.

W rozdziale drugim poruszono bardzo ważny problem społeczny – rodzicielstwa zastępczego. Jak wskazują wyniki badań międzynarodowych, nawet 40% dzieci trafiających do pieczy zastępczej może przejawiać problemy emocjonalne, ponad połowa ma problemy z zachowaniem, co piąte dziecko ma objawy zaburzenia przywiązania, a u 36% podopiecznych diagnozowane są problemy poznawcze i szkolne. Dlatego niezwykle ważne jest wspieranie roli rodzicielskiej poprzez dostarczanie rodzicom wiedzy i umiejętności koniecznych do prawidłowego i efektywnego podejmowania się roli rodziców zastępczych. Przeprowadzone badania własne pozwoliły na wgląd w deklarowany poziom kompetencji rodzicielskich oraz percypowany obraz dziecka przez rodziców zastępczych i biologicznych.

Kolejny rozdział podkreśla dwupodmiotowy charakter relacji w edukacji pomiędzy nauczycielem i uczniem. Jak wskazuje autorka, ważnym etapem kształcenia, którego celem jest zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego dziecka, stosownie do jego potrzeb i możliwości, jest edukacja przedszkolna. W rozdziale zawarte zostały badania własne pokazujące umiejętność dobrego projektowania działań edukacyjnych opartych na tezach pedagogiki humanistycznej. Pod wpływem oddziaływań stymulacyjnych dorosły może modyfikować zachowania, które stanowią podstawę kształtowania się umiejętności i wiedzy dzieci. Ma to szczególne znaczenie dla dziecka, które przekracza próg przedszkola. Szacunek do indywidualności, jego spontaniczności i woli, wrażliwość na jego potrzeby, uczenie się poprzez aktywność i opieranie się na zainteresowaniach dziecka – wpisuje się w filozofię edukacji humanistycznej.

W rozdziale czwartym zaprezentowane zostały psychologiczne, społeczne oraz edukacyjne trudności, z jakimi zmagają się dzieci migrujące. Czytel-

nik znajdzie w nim również praktyczne wskazówki dotyczące wspomagania tej grupy uczniów, które mogą być stosowane przez nauczycieli, a których celem jest usprawnienie funkcjonowania społecznego dziecka powracającego z emigracji oraz jego efektywna adaptacja do wymagań edukacyjnych w nowej placówce oświatowej.

Dalsze rozdziały monografii zawierają charakterystyki nowych obszarów pracy psychologiczno-pedagogicznej, związanych ze zmianami cywilizacyjnymi, społecznymi i kulturowymi. I tak, w rozdziale piątym przybliżone zostało zagadnienie lęku przed ośmieszeniem, określanego jako gelotofobia. Syndrom ten wiąże się z przeświadczeniem jednostki, że śmiech i humor to sygnały wskazujące na wrogość otoczenia. W rozdziale można znaleźć szczegółowy opis symptomów charakteryzujących to zjawisko oraz analizę obejmującą jego genezę i następstwa dla psychospołecznego funkcjonowania dzieci i młodzieży. W rozdziale szóstym przybliżono narzędzia wykorzystywane w badaniach lęku przed ośmieszeniem oraz wyniki badań prowadzonych na grupie młodzieży gimnazjalnej, mające na celu ocenę przydatności skali do pomiaru gelotofobii.

Celem niniejszej monografii jest też wypracowanie wskazań dla praktyków zajmujących się pracą z osobami potrzebującymi wsparcia w różnych obszarach ich funkcjonowania. Dlatego rozdział siódmy zawiera opis wielu technologicznych rozwiązań, stanowiących udogodnienie dla osób z niepełnosprawnościami. Autorki, przybliżając tę tematykę, omawiają znaczenie nowoczesnych urządzeń rehabilitacyjnych poprawiających jakość funkcjonowania osób z różnymi niepełnosprawnościami.

Zaburzenia ze spektrum autyzmu są w ostatnim czasie zagadnieniami intensywnie eksplorowanymi przez badaczy, gdyż statystyki wskazują, iż coraz więcej osób zmaga się z takimi trudnościami. Jednocześnie większość publikacji w tym obszarze skupia się na dzieciństwie lub adolescencji osób z ASD, pomijając tym samym, mniej lub bardziej świadomie, okres dorosłości. Dlatego też w rozdziale ósmym omówione zostały problemy i trudności dotyczące dorastające i dorosłe osoby z zespołem Aspergera. Autorka na podstawie własnej praktyki zawodowej opisuje przypadki osób dorosłych z ASD i analizuje pogłębiony wywiad biograficzny jako podstawową i najefektywniejszą metodę diagnozy tego zaburzenia w tej grupie wiekowej.

W zawodach o charakterze pomocowym podkreśla się znaczenie nie tylko dogłębnej wiedzy teoretycznej i praktycznej, ale również pewnych predyspozycji osobowościowych i emocjonalnych osób wspierających. W rozdziale dziewiątym przybliżone zostało zagadnienie znaczenia takich cech jak: empatia, asertywność, akceptacja, wrażliwość i umiejętność dostrzegania człowieka i jego potrzeb w sytuacji choroby dla efektywności oddziaływań

terapeutycznych, rehabilitacyjnych i wspomagających proces zdrowienia pacjentów. Autorka wskazuje w nim na szczególne znaczenie edukacji w tym obszarze przyszłych adeptów zawodów o charakterze opiekuńczym, tj. lekarzy, pielęgniarek i pedagogów.

Ponieważ problem starzenia się społeczeństwa i sposobów przeciwdziałania temu zjawisku jest coraz częściej podejmowany w literaturze, również w naszej monografii znalazł się tekst poświęcony seniorom. W ostatnim rozdziale zaprezentowane zostało nowatorskie podejście do opieki nad seniorami, bazujące na wykorzystaniu metody Montessori, pierwotnie przeznaczonej do pracy z dziećmi. Autorka omawia w nim kontekst terapeutyczny i rozwojowy tej metody w pracy z osobami starszymi z zaburzeniami poznawczymi. Propozycje oddziaływań pomocowych w nurcie Montessori dla Seniorów zostały dodatkowo zilustrowane przykładami z pracy z osobami starszymi mieszkającymi w domu pomocy społecznej.

Książkę tę kierujemy do psychologów, pedagogów, lekarzy, pielęgniarek, nauczycieli i rodziców. Mamy nadzieję, że wzbudzi zainteresowanie Czytelników i stanie się inspiracją dla wszystkich osób pomagających, wspierających i towarzyszących innym w rozwoju. Składamy serdeczne podziękowanie wszystkim Autorom za podjęcie twórczego wysiłku i wkład w przygotowanie tej monografii. Dziękujemy również Profesor Jolancie Andrzejewskiej za wnikliwą recenzję oraz cenne sugestie i uwagi.

Agnieszka Lasota, Katarzyna Tomaszek
Kraków, maj 2019

Literatura

- Brzezińska, A. (2003). Portrety psychologiczne człowieka. Jak zmienia się człowiek w ciągu życia? *Remedium*, 4, 1–3.
- Brzezińska, A. (2004). Szanse i zagrożenia rozwoju – epilog: co pomaga, a co szkodzi rozwojowi człowieka? *Remedium*, 9(139), 4–5.